

Лични поглед на могуће видове сарадње универзитетских наставника и студената на путу ка бољој Србији и ка успостављању власти која би радила у интересу друштва

Циљеви и задаци које би требало предочити претендентима на власт

Студентска блокада се појавила неочекивано и постигла успехе о којима многи од нас нису ни сањали. Испољили су велику мудрост у формулисању захтева, успешно су спречили инфилтрације и утицаје са свих страна и сузбили су све досадашње покушаје да их инструментализују и злоупотребе. Упркос бестидној кампањи дискредитације студената на режимским медијима, они уживају неподељену подршку мислећих грађана и представљају неизоставан чинилац свих позитивних промена којима се надамо.

На темељу искуства са пленума студената и других расположивих сазнања, усуђујем се да запишем и поделим размишљања о околностима у којима се налазе друштво и држава са освртом на предности и мане могућих решења. Треба напоменути да студенти немају политичке захтеве у смислу промене владе или промене изборног система, што ствара потребу да сви одговорни и старији подробно размотре могуће излазе из постојеће ситуације. Све је јасније да владајући режим не може суштински испунити студентске захтеве, задржати власт и остати некажњен, док студенти не показују намеру да прошире своје захтеве. Наставак постојећег стања и штетних последица које стварају поступци владајућег режима намећу потребу да се пронађе прави пут ка позитивним исходима.

Будући да студенти неће проширити своје захтеве, преостају три предлагача који их могу задати, (1) владајући режим, (2) опозиционе партије и (3) предлагачи изван политичких кругова. Циљ првих је очување аутократске власти. Други желе да увећају своју власт и, уз ретке изузетке, не показују јасну намеру да измене досадашње узансе и обичаје. С друге стране, интереси грађана подразумевају ослобађење од аутократије, корупције, безакоња, узурпације имовине, кршења устава и издаје друштвених интереса. Наведене претпоставке указују да разрешење у складу са интересима грађана може донети

- (1) предлог који би настао из треће групе, превасходно из академске заједнице, за који би
- (2) студенти дали мишљење, и ако је њихово мишљење о предлогу позитивно, да потом
- (3) студенти учествују у примени (верификација кандидата, контрола регуларности...).

У међувремену, факултети имају могућност да подрже захтеве студената уласком у штрајк, на начин како су то већ учинили Електротехнички факултет и Факултет за физику, тим пре што су ризици које тиме преузимају много мањи од ризика којима су изложени учитељи и наставници у основним и средњим школама. Значајан допринос ослобођењу Србије од аутократије, корупције и домаћинске управе може дати и ненасилни генерални штрајк подржан од свих делова друштва, у складу са законом.

Разрешење не би требало одлагати, јер се само тако могу предупредити штете које наноси владајући режим, међу којима има и непоправљивих штета које угрожавају будућност целокупног друштва. Власт одуговлачи са разрешењем да би осигурала

наставак подухвата Јадар и Експо, са јединим циљем да себи обезбеди финансијску подлогу даљег опстанка, без обзира на друштвену штетност оба подухвата. Власт тако наноси друштвену штету која ће јој бити придодата као отежавајућа околност на оптужбе за ниво корупције за који је непосредно одговорна.

Било да је први корак формирање експертске владе или у организовање слободних избора, за достизање жељених исхода нису довољна персонална решења, именовања министара или избор посланика. Неопходно је сачинити и листу неупитних, опште прихваћених, јасних и проверљивих задатака који се поверавају изабраној влади или скупштини, и за чије спровођење ће они бити одговорни.

Верујем да би доношењу одлуке о конкретним корацима требало да претходи сагледавање много шире од текста који следи, и надам се да за такво сагледавање има довољно времена. Није ми намера да доносим коначан суд нити да намећем решења, већ ћу настојати да подсетим на могућности и околности које не би требало превидети. Текст који следи подељен је у девет поглавља, свако са краћим сажетком. Поглавља се могу користити независно. Субјективност мојих навода тражи опрез. Ако вас штогод од записаног покрене на акцију (претенциозна очекивања те врсте настојим да сузбијем), добро би било да подробно проверите све наводе и да се критички осврнете на закључке.

Садржај

1. Проблеми и ризици дужег ангажовања.....	3
2. Значај подухвата „Експо“ и „Јадар“	4
3. Опозиција, грађански покрети и НВО.....	5
4. Могућност формирања експертске или прелазне владе.....	6
4.1. Задаци експертске владе током наредних месеци	8
4.2. Задаци изабраних политичких опција после првих наредних слободних избора.....	9
5. Расписивање избора без формирања експертске/прелазне владе	11
6. Дугорочни циљ - промена изборног система.....	12
7. Проблеми и ризици предугог трајања	14
7.1. Формална победа студената без суштинских ефеката.....	15
7.2. Формирање владе или парламентарни избори по старим правилима.....	15
7.3. Промене под утицајем страних сила	16
7.4. Утицај протока времена на енергију и подршку.....	17
8. Шта од студената очекивати, како сарађивати	17
9. Практични кораци у сузбијању задуживања, корупције & улога ЕУ.....	19
9.1. Хитни кораци који не могу чекати испуњење захтева	19
9.2. Проблеми које доноси подухват „Експо - спорт и музика за све“	19
9.3. Проблеми које доноси подухват „Јадар“	20
9.4. Околности и импликације подухвата Јадар од значаја за ЕУ.....	21
9.5. Европски бакар у кинеским рукама - рудник у Бору и Мајданпеку	21

1. Проблеми и ризици дужег ангажовања

Потребно је располагати проценом последица до којих би довело дуже трајање блокада и протеста, конкретно, оценити како би дуже одржавање статуса кво утицало на решеност режима да не попусти и да настави да одбија и не испуњава захтеве студената, како на решеност студената и грађана Србије да истрају, и које су последице продужене недомаћинске управе.

Спровођење закона, правде и реинституализација Србије постају оствариви захваљујући студентским блокадама и позитивним реакцијама грађана, који у све већем броју уочавају штете које наноси садашња управа, док поборници владајућег режима настављају да остварују корист науштрб грађана Србије. Ради сузбијања оправдане реакције студената, режим може прибећи ускраћивању плата запосленима у просвети и различитим нерегуларним притисцима на студенте и претњама. Разумно је благовремено сагледати ефекте таквих корака и припремити одговарајуће мере. Требало би пратити промене у енергији и проактивности свих ангажованих, сагледавати узроке и предузимати неопходне корективне мере. Поред оцене наше спремности да се ангажујемо на дужи рок, треба сагледати и штетне последице које владајући режим може нанети у наредним месецима. Размре потенцијалних опасности које нас могу снаћи дају се сагледати из спремности да се, зарад очувања моћи и зарад некажњеног, штеточинског приходовања уских интересних група кроз коруптивне радње пренебрегну кључни друштвени интереси, оптерете наредне генерације значајним дуговима, будзашто предају наши ресурси глобалним предаторима зарад политичке подршке, и да се трајно угрозе наше земљиште, воде, ваздух, перспективе и будућност. Већ је показана спремност режима на проактивну сарадњу у постепеној предаји свих елемената државности на Косову и Метохији, као и неприхватљива неосетљивост свих страна на де факто етничко чишћење које је уследило.

Ради очувања власти и скретања пажње јавности са недомаћинског располагања друштвеном имовином и личног богаћења, владајући режим манипулише непостојећим проблемима у Војводини, игра на карту националне угрожености и настоји да се легитимише као „једина одбрана националних интереса“, уз наратив да су сви осим владајућих партија издајнице, и да је унутрашњи непријатељ свако ко се опире диктатури владајућег режима. Потенцијално опасна манипулација Војводином је доказ спремности да се зарад очувања моћи жртвује све и свако, што сугерише да се постојеће стање не може толерисати у недоглед. Употребна вредност овде наведених процена требало би да одреди хитност проналажења решења и неопходну проактивност у деловању. Нека од решења (не и једина) дата су у наставку, као тачке 4 и 5.

2. Значај подухвата „Експо“ и „Јадар“

Реализација планираних подухвата предаје минералних ресурса глобалним предаторима угрозиће водоснабдевање, животну средину, становништво, друге привредне активности па и саму будућност друштва и државе. Увећање задужености показује небригу за судбину друштва после пада владајућег режима, новци се троше на начин који их неће оплодити, донети просперитет и вратити дугове, док ће се значајно увећати новци у рукама ужих, режиму блиских интересних група као и моћ којом располаже режим. Наведени исходи би увећали могућност режима да и даље узурпира власт, што би знатно отежало ослобођење Србије од аутократије, узурпације и корупције, и на дужи рок одложило обнову институција и улазак Србије у ред цивилизованих земаља.

Подршка коју владајућем режиму пружају велике силе са свих страна глобалних подела плаћена је доказаном спремношћу на жртвовање дугорочних интереса српског друштва зарад политичке наклоности странаца, на препуштање српских ресурса будућности, на претварање Србије у депонију и сировинску базу¹, и на занемаривање интереса грађана и угрожавање њихове будућности. Уколико би се грађани Србије додатно задужили и оптеретили кредитима за изложбу „Експо - спорт и музика за све“, извесно би се поновила већ виђена пракса расподеле новаца зависним предузећима, групама и појединцима који тако проналазе разлоге да подржавају неколицину ужих интересних група и породица које просперирају на корупцији и на уштрб читавог друштва².

Буду ли се поновиле често виђене коруптивне радње, накнадно увећавање трошкова, као и увећавање уговорених цена путем урачунавања упитних радова, роба и услуга, може се догодити да количина новца која би се стекла на рачунима зависних компанија, група и породица буде изузетно велика. Одговарајући дуг ће морати да отплаћују грађани Србије у деценијама које следе по затварању изложбе "Експо-спорт и музика за све". Утрошени новац се неће оплодити, па ће средства за отплату дуга морати да дођу из других извора. Девастација земљишта и водоносних система која би пратила планирану предају минералних ресурса у руке страних рударских компанија трајала би много дуже и довела до озбиљних проблема у водоснабдевању, увећања учесталости оболевања и умирања, до расељавања становништва, пада популације и гашења многих насеља и села. Када се новчаним износима које би ужим интересним групама пристигли захваљујући спровођењу наведених подухвата дода вредност некада друштвене имовине и природних ресурса који су већ у њиховим рукама, било директно или преко страних посредника, укупна средства би донела и значајну додатну моћ која из новца произилази, што би јако отежало, ако не и онемогућило сузбијање аутократије и корупције, ослобођење грађана из статуса раје затечене у рукама нових дахија и спахија, и повратак са ивице амбиса у који нас гурају. С друге стране, ако би усахнуо доток новца којим се хране коруптивне активности и ако би био забрањен подухват „Јадар“, обесхрабрили би се многи утицајни кругови који данас подржавају владајући режим, што би свакако допринело ослобођењу грађана Србије, а можда би и осигурало такво ослобођење.

¹ Пристанком да се минерални ресурси Србије предају међународним рударским компанијама будућности, уз масовну девастацију животне средине, уништавање водоносних система, престанак пољопривреде и угрожавање свих других привредних активности може темељно угрозити будућност па и сам опстанак нашег народа у већој мери него сви изазови 20. века. У исто време, управо је пристанак на јевтино рударење и свођење Србије на сировинску базу један од главних разлога који глобалне предаторе са свих страна геополитичких подела наводи да пружају подршку владајућем режиму у Србији, и да настоје да поткопају студентски протест.

² Такозвани „мали Експо“ је већ три пута организован у Пловдиву, 1981, 1985. и 1991. године, уз утрошак средстава значајно мањи од новаца који се планирају утрошити у Србији Искусства која има Пловдив указују да су тврдње и обећања о ефектима које ће Србији донети подухват „Експо“ неутемљена и сасвим нереална.

3. Опозиција, грађански покрети и НВО

Многе опозиционе партије су се саживеле са постојећим стањем, интегрисале у обрасце понашања које намеће режим и преузеле исти приступ и метод рада. Унутар многих партија нема демократије, и зато су јалова надања да ће управо они спровести демократизацију Србије. Премда критикују режим, многе опозиционе партије су преузеле исти начин размишљања и уређивања односа. Присутан је диктат лидера, и изостаје интерес да се измене досадашња пракса и закони на којима се темељи аутократска владавина, који своде грађане на објекте за манипулацију, који допуштају злоупотребе бирачких спискова, изборног процеса и јавног простора и који су темељ домаћинског газдовање јавним добрима и друштвеним интересима зарад личне користи и интереса ужих група. Полазећи од претпоставке да лидери опозиције зацело располажу капацитетима да сагледавају везу поменутих закона и стања у држави, изостанак њихове борбе за измену поменутих закона указује на јасну намеру да их задрже да би их користили по доласку на власт. И поред тога, опозицију не би требало изједначавати са владајућим режимом. Чланство опозиционих партија је знатно квалитетније, и зато треба искористити сваку добронамерну помоћ која долази од добронамерних појединаца.

У начелу, требало би испољити толеранцију и интегрисати све који могу помоћи, објединити енергију свих добронамерних појединаца и користити сваку добру идеју. Међутим, у односима са опозиционим партијама, удружењима грађана и са другим организацијама цивилног сектора требало би испољити опрез, уздржаност и умереност у очекивањима. Режим је посветио велики труд и енергију да обесмисли опозицију снажним утицајем на унутар-опозициона збивања, врвовањем и условљавањем опозиционара, инфилтрацијом у њихове редове, креирањем лажних и неплодних противника режима, организовањем компромитујућих акција под лажном заставом и спутавањем сваког отпора и сваке артикулације аутентичних интереса грађана Србије.

Део опозиције данас срамно сарађује са режимом и заузима највише позиције власти, премда су на политичку сцену ступили нападајући режим, чиме су придобили симпатије јавности и добили гласове преварених грађана. Део деснице злоупотребљава родољубива осећања и користи околност да су витални интереси нашег народа заиста угрожени. На основу тога, неосновано се представљају као родољуби, браниоци и заштитници. Они се декларативно залажу против свакодневног угрожавања основних људских права припадника нашег народа на КиМ, али ипак сарађују са режимом који проактивно сарађује на довршетку уклањања сваког присуства државе Србије на КиМ³, и који свесно и значајно доприноси убрзавању етничког чишћења. Тобожња борба за родољубиве циљеве се злоупотребљава за прикривање корупције, злоупотреба, грабежа, али и за продају и издају кључних националних интереса. Зарад добијања и увећања свог делића власти, део деснице ће издајником назвати свакога ко настоји да укаже на описану превару.

Велики део левице верује да је самопорицање чаробни штапић, да је идентитет проблем кога се треба што пре решити, да наш народ није највећа жртва геноцида и етничког чишћења на Балкану, да се космополитизам доказује издајом самога себе, да смо народ који нема традиције нити памети, да стога морамо слепо слушати и служити странце, и да се цивилизованом свету може приступити само ако останемо слепи и глуви на неприхватљиве прогоне и патње наших сународника. Постоји и део опозиције који се политиком бави узгред, викендом и зарад

³ Од 19. априла 2013. године, режим је приволео припаднике нашег народа на КиМ да учествују на изборима у чијој организацији су учествовали чланови УЧК, и који су обављени по законима самозване државе Косово. Приштини је предат Телеком и дата је сагласност за позивни број. Српски режим је драговољно предао Приштини правосудје и судство, регионалну полицију и јединице цивилне заштите. У руке Приштине предат је објекат Газиводе, који је од стратешког значаја за Србију. Признате су личне карте Приштине и регистарске таблице. Српски режим је драговољно учествовао у предаји свих атрибута државе у руке Приштине. Многи грађани Србије не могу ући на привремено окупиране територије КиМ, док је за грађане Албаније у плану долазак и запослење у целој Србији уз личну карту.

емоционалног пражњења. Неки сматрају да је оправдани народни бунт место и прилика да се забавимо, други да је олако одрицање од територијалног интегритета и потцењивање кључних државних интереса доказ мудрости, да је споразум у коме дајемо све и не добијемо ништа врхунац државничке вештине, док је спрдња са идентитетским вредностима и симболима доказ припадности елити. У условима где постоји читав низ закона који погодују аутократској владавини и гушењу демократије, изостанак било какве озбиљније борбе било леве било десне опозиције против таквих закона ствара оправдану сумњу у њихове намере и способности.

Постоји само једна опозициона партија са функционалном унутар-партијском демократијом, док су код других сва промишљања и одлучивања у рукама партијског вође, па је тешко очекивати да ће већински не-демократска опозиција вратити демократију, обновити институције Србије и обезбедити да се државом управља у складу са интересом народа а не малобројних појединаца и ужих интересних група. Међутим, не треба заборавити да у опозиционим партијама има бројних квалитетних појединаца чији се глас за сада не чује. Број мислећих и добронамерних људи у опозиционим партијама много је већи од броја таквих људи у режимским партијама (2). Зато треба испољити толеранцију и прихватити сваког појединца који може помоћи. Реална очекивања у погледу помоћи која може доћи од опозиције, покрета и невладиног сектора требало би умерити, и никоме не би требало допустити да намеће, преузима или подучава. Врата иницијалних контаката требало би отворити за све појединце, али је неопходан опрез у погледу тога ко улази, шта чини и шта су му циљеви. Нарочит опрез треба испољити у погледу намере дела опозиције да узме учешћа у договорима и неслободним политичким изборима које би организовао владајући режим, у намери да прибаве део власти који би платили легитимисањем продужетка власти садашњег режима.

4. Могућност формирања експертске или прелазне владе

Режим улаже крајње напоре да дискредитује студентски протест, да заштити себе и своје кључне сараднике од законских санкција, и у том циљу спроводи предуго одлагана хапшења, која представља као „борбу против корупције“. Режим планира да формира нову владу уз подршку постојеће Скупштине коју непосредно и у потпуности контролише, или да у крајњој мери распише неслободне изборе за Народну Скупштину у непромењеним условима, у медијском мраку, уз изборне махинације и злоупотребе које онемогућују испољавање воље народа и које гарантују несмењивост режима. Интерес грађана Србије и српског друштва као целине је реинституционализација Србије, раскид са домаћинским вођењем земље и избављање из ропства аутократије, што се не може спровести без корених промена закона. Пут до неопходних промена може ићи преко формирања прелазне владе која би створила услове за слободне изборе посланика Народне Скупштине. Друга могућност разрешења је расписивање избора за Народну Скупштину без наведеног међукорака (тј. без прелазне владе), о чему је више речено у тачки 5.

Формирање владе (било експертске или прелазне) која би била ван утицаја постојећег режима и која би деловала у складу са интересима грађана Србије могла би бити први део решења, под условом да се пронађе решење за проблеме скопчане са њеним формирањем, радом и мандатом. Под прелазном владом се најчешће подразумева она у којој учествују одабрани политички лидери из парламентарних политичких партија власти и опозиције. За прелазну владу као разуман и безболан излазак из кризе залаже се Проглас. На универзитетима се расправљало о могућности да се формира експертска влада, која се не би морала ограничавати на представнике

постојећих политичких партија, нити на људе изабране на претходним изборима, већ би је могли чинити независни појединци од угледа, поверења и искуства.

Студенти су се уздржали од политичких захтева, чиме су имплицитно упутили позив другим деловима друштва да се укључе и пораде на ослобађању Србије од аутократије. Експертска влада би могла доказати свој легитимитет прибављањем подршке универзитета и студентских пленума. Постојећи сазив Народне Скупштине није резултат слободних избора, он делује у складу са диктатом режима и не заступа интерес грађана. Експертска влада се може формирати у складу са Уставом уз проактивно испољавање воље грађана, са циљем да се владајући режим примора да изда одговарајући налог постојећем сазиву Скупштине, која би тада прихватила вољу грађана и експертску владу. Приоритетни задатак Владе био би испуњавања свих студентских захтева⁴, спровођење закона и реинституционализација Србије. Пре окончања њеног мандата, експертска влада би морала припремити услове за спровођење слободних избора за Народну Скупштину. Њен рад би наговештавао крај корупције и раскид са праксом жртвовања народног интереса зарад криминалних група, ужих интересних група и водећих породица, што оне не би радосно дочекале, и зато је од изузетног значаја пронаћи и благовремено контактирати све друштвено одговорне, некорумпиране, родољубиве и разумне делове свих служби задужених за безбедност, ред и спровођење закона, јер би у противном сигурност одабраних министара, па и коначни исходи били под великим знаком питања.

Требало би обновити тужилаштво и судство, да уклони тужиоце и судије за које су постоје потврђене и неупитне индиције да су именовани на предлог страних амбасадора или на основу свог односа према владајућем режиму. Тужилаштва би требало ојачати формирањем засебне полиције за потребе тужилаштва. Водећи тужиоци, иследници, судије и руководиоци одговарајуће полиције морали би уживати посебне мере информативне и физичке заштите, по угледу на земље каква је Италија, које имају искуства и моделитете у борби против организованог криминала који прожима власт и институције земље. Требало би испитати могућност да поменута влада предложи специјалне, једнократне законе о изборима, на основу којих би се, за годину дана или више, организовали избори за Народну Скупштину (више о томе у тачки б).

У случају да постојећи састав Народне Скупштине, будући да је под контролом одлазећег режима, не буде подржао усвајање оваквих закона, требало би истражити све могућности и околности да у Србији постоје ванредне околности те да постојећа законодавна власт није изабрана на слободним изборима и да не представља вољу народа. Добра страна експертске владе је остваривост у кратком времену, а слаба страна је проблематичан однос са постојећом Скупштином, као потреба да се начин избора чланова владе и границе њеног деловања сведу у законом прописане оквире.

Предлози за прелазну владу, какву предлажу опозиција и покрет Проглас, имали би мању подршку од предлога експертске који би прошли верификацију универзитета и студената. Предлози који би могли доћи из академске заједнице, са универзитета и факултета требало би да добију сагласност студентских пленума, уз евентуално право кровних организација каква је Српска академија уметности и наука да за поједине кандидате уложе вето уколико се тако изјасни више од 50% академика.

Промишљања о експертској влади, парламентарним изборима или другим решењима биће успешнија уколико се пође од релативно кратке листе неупитних циљева које би требало достићи.

⁴ Не би се смела заборавити ни одговорност водећих политичара који су отварали железничку станицу у Новом Саду и гарантовали за њену сигурност, и који су по паду надстрешнице ауторитарно износили неистините информације о радовима на реконструкцији. Не би се смела заборавити ни одговорност водећих политичара, који су, током студентских блокада, у својим обраћањима настојали да рационализују терористичке и убилачке покушаје да се аутомобилом прође кроз масу, позивајући тиме на насиље и тероризам, доводећи у опасност животе и здравље студената, и стварајући код потенцијалних насилника помисао да би гажење студената могло бити законито и опростиво. Не би се смела заборавити ни одговорност политичких партија из чијих су просторија излазили насилници који су наносили студентима тешке телесне повреде, као ни околност да су коловође насиља испред ФДУ ослобођени и да они и даље учествују на јавним скуповима.

У наставку текста дат је покушај да се кључни циљеве поделе у две групе, прва садржи циљеве које би требало остварити током мандата експертске владе, а друга циљеве које би требало остварити после првих слободних избора. Ради се о идејном решењу од користи за дефинисање форме и оквирних циљева, и свакако би га требало подробније размотрити, изменити и скратити.

4.1. Задаци експертске владе током наредних месеци

Кључни захтев

- Испуњавање свих захтева студентске блокаде и предузимање законом прописаних корака против свих који су то незаконито спречавали или отежавали својим чињењем или нечињењем.

Финансије

- Одбацивање незаконито донетих буџета Републике Србије и АП Војводине и усвајање нових у складу са интересима грађана Републике Србије.
- Обустављање подухвата Експо, као и других сличних подухвата за које нема утемљења у дугорочним друштвеним интересима, а који би извесно нанели значајне и трајне штете. Сходно томе, обустављање подухвата Јадар и забрана експлоатације бора и литијума.
- Објављивање свих уговора са страним и домаћим инвеститорима, међудржавних споразума од значаја за финансије, привреду и трговину, као и других релевантних докумената у вези са располагањем друштвеним добрима, природним ресурсима и јавним предузећима⁵.
- Обуставити издавање дозвола, сагласности, и све управне поступке који се односе на инвестиције, пројекте и истраживања која остварују утицај на животну средину и који се ослањају на постојеће законе о рударству и енергетици и на постојеће законе о заштити животне средине⁶.

Припрема слободних парламентарних избора који би били спроведени за 4-6 месеци

- Преиспитивање састава Савета Регулаторног тела за електронске медије, управе Регулаторног тела и Правилника о начину извршавања обавеза пружалаца медијских услуга током изборне кампање ради благовременог и истинитог извештавања о питањима од јавног значаја и са циљем да се обезбеди равноправно учешће у медијима за све политичке опције током изборне кампање⁷.
- Преиспитивање и неопходне промене у Управном одбору Јавне медијске установе РТС (Београд) и Јавне медијске установе РТВ (Нови Сад), избор председника одговарајућих

⁵ За раније настале међународне уговоре и споразуме који предвиђају обавезу тајности покренути преговоре и/или правне процедуре за разрешење таквих обавеза. Потребно је обухватити и некадашња јавна предузећа какав је ЕПС, ЕМС итд.

⁶ Једини изузеци могу бити хитни пројекти градње или унапређења водоснабдевања, водовода и канализације који се реализују раније додељеним средствима буџета, као и неодложни пројекти поправки и санације у истим областима.

⁷ Као једна од могућности, РТС и РТВ би имали обавезу да током изборне кампање организују и емитују предизборни програм у складу са писаним правилима која дефинишу поступке, прекршаје и санкције. Све друге медијске куће могу се пријавити за учешће и добити дозволу уколико прихвате писана правила. За свако кршење установљених правила, укључујући вређање кандидата, понижавање или изношење неистина (с изузетком полемичке дискусије између самих кандидата током дебата), све медијске куће осим РТС и РТВ биле би кажњене, поред новчаних казни, повлачењем дозволе за емитовање предизборног програма и суспендовањем националне фреквенције до окончања процеса прикупљања релевантних чињеница и утврђивања кривице. РТС и РТВ би наставиле емитовање после смене непосредно одговорних руководиоца и извршилаца. Представницима изборних листа би била пружена могућност да учествују у 1) Емисијама где би у додељеном времену самостално приказали своје програме и 2) Дебатним емисијама. Око 3/4 укупно расположивог времена могло би се доделити постојећим парламентарним партијама (или изборним листама, или посланичким клубовима, Т.В.Д.), уз поделу и међусобне односе који би могли бити сразмерни квадратном корену њиховог удела у саставу претходне Народне Скупштине. 1/4 расположивог времена била би посвећена групама грађана и ванпарламентарним партијама у функцији броја предложених кандидата и уплаћеног депозита (депозит би био пропорционалан поменутом броју, и вратио би се само у случају да исходи избора оправдану предложени број кандидата). Током изборне кампање, сви наступи изабраних или именованих државних функционера који припадају владајућим партијама убрајали би се у горе дефинисани фонд расположивог времена за дату партију.

управних одбора и избор генералних директора РТС и РТВ спремних да спроведу основне принципе уређивања медијског простора током предизборног процеса⁷.

- Стварање услова за организовање слободних парламентарних избора на крају мандата експертске владе, одвојено од свих других облика изјашњавања грађана. Од учесника треба захтевати да, уз свој политички програм, приложе и свој предлог састава Владе Србије, уз обавезу да своје пост-изборно деловање ускладе са програмом и предлогом.
- Благовремено спровођење ажурирања бирачких спискова на основу општинских или градских података који потврђују боравак и рад бирача на територијалној јединици где жели да гласа. Потребно је сагледати податке о уплаћеним пореским дажбама, издвајањима за социјално и здравствено осигурање, социјалним примањима, подацима из социјалних служби и са бироа рада као и подацима о уписаним ђацима и студентима.
- Преиспитивање и неопходне измене састава Републичке изборне комисије и спровођење промена у јавнобележничкој служби како би се, у оквирима постојећих законских оквира, превазишли проблеми прибављања оверених потписа подршке изборним листама, и да би се избегла потреба опозиционих партија да се у прикупљању неопходних потписа ослањају на подршку режима.
- Потребно је да се кандидати одреде у погледу кључних друштвених циљева⁸. Листе задатака и циљева требало би сачинити у форми коју има одељак 4.2. Од кандидата се очекује да прихвате или одбију поједине ставке, уз обавезу да, ако буду имали успеха на изборима, током свог мандата проактивно раде на испуњењу преузетих циљева и задатака.
- Потребно је створити могућност да представници студената, универзитетских наставника и научно-истраживачке заједнице узму равноправног учешћа у раду бирачких одбора и контроли изборног процеса.

4.2. Задаци изабраних политичких опција после првих наредних слободних избора

Опредељење бирача за поједине политичке опције као и праћење рада изабраних представника током њиховог мандата требало би заснивати на њиховом односу према важним друштвеним циљевима као и њиховом раду на достизању прихваћених циљева. Ради достизања таквог идеала, потребно је располагати листом релевантних циљева и задатака. На таквој листи може бити и опречних циљева, јер не морају сви бирачи и све политичке опције имати исто мишљење о свим друштвеним питањима. Задаци и циљеви наведени у овом одељку дати су као илустрација и пример. Подразумева се да би приложеној листу требало подробније размотрити, изменити, проширити или скратити. Уколико би универзитетски наставници, студенти и чланови научно-истраживачке заједнице сачинили и периодично ажурирали листу сличну доњој, тада би изјашњавање политичких партија о наведеним задацима и циљевима, као и провера њихове доследности у раду на прихваћеним циљевима били ефикасана и веома корисна помоћ бирачима који приступају гласању на политичким изборима. Бирачи би могли стећи навикну да опредељују своје гласове на основу изјашњавања политичких опција о предметној листи, што би све опције које се не изјасне довело у неповољан положај.

⁸ Пре почетка изборне кампање, из круга студената, универзитетских наставника, кривних научно-уметничких и стручних организација какве су САНУ и АИНС (наведена листа је илустративна и није коначна) потребно прикупити сугестије за листу која би садржала разуман број кључних, јасно формулисаних циљева које би Народна Скупштина и изабрана Влада требало да остваре у наредном мандату. Све учеснике у изборном процесу треба формално и суштински обавезати да се, током изборне кампање, одреде према наведеним циљевима на неупитан начин. За циљеве које прихватају, потребно је да наведу кораке које намеравају да начине у реализацији циљева.

- Обнова институција система у нормативном, кадровском и суштинском погледу. Постоји значајан ризик који би донео повратак пуних ингеренција институцијама без ревидирања и измена њиховог састава и без успостављених инструмената и праксе унакрсне контроле по угледу на успешне демократије.
- Стање у врху тужилаштва као и стање у судству последица је дубоког, неуставног и штетног продирања интереса владајућих партија, али и неуспеха надлежних служби у обуздавању утицаја страних амбасадора на унутрашње уређење и политику Србије. Потребно је сменити и тужиоце и судије који су кршили закон и/или етичке норме и против њих предузети законом прописане кораке. У врху тужилаштва и судства потребно је поставити професионалце⁹ од интегритета, потврђене у вршењу дужности у складу са етичким нормама одбраном друштвених интереса¹⁰. Судство, тужилаштво и полицију би требало реорганизовати и прилагодити потребама ефикаснијег спречавања корупције и малигног прожимања организованог криминала и власти¹¹.
- Улога научно-истраживачке заједнице, универзитетских професора и студената у обнови институција је двојака. У обнови институција чији је делокруг уже повезан са струком и науком неопходно је њихово непосредније ангажовање и ослонац на уже квалификације. Поред тога, њихова контролна улога је значајан чинилац у обнови свих институција.
- Питање закона - постоји потреба за кореним ревизијом правног система Републике Србије. Тренутно важећи нормативни акти у великој мери не одговарају циљевима и интересима српског друштва¹². Честе и недоречене измене и допуне оптерећене су језичким нејасноћама, грешкама у преводу туђих нормативних аката¹³, противречностима и правно нејасним појмовима и ставовима. Корениту ревизију закона потребно је организовати полазећи од кључних циљева и интереса српског друштва и уз учешће свих независних стручних и научних капацитета којима располаже Република Србија.
- Питања спољашње политике? (Т.В.Д.)
- Питање мере у ослањању на стране инвестиције и развој аутохтоне привреде? (Т.В.Д.)
- Питања законских санкција за до сада некажњена кривична дела медијских радника (кампање прогона, демонизације, дискредитације), полиције (убиства, злоупотребе, нечињење...), представника јавне власти (кршење устава, подстицање на насиље и тероризам, свесно изношење неистина са тешким последицама...), истрага порекла имовине у земљи и иностранству, манипулације са пореским дугом, ненаменско трошење буџета? (Т.В.Д.)
- Просвета. Државни испити. Благовремено усмеравање ђака и студената. (Т.В.Д.)
- Медији, научно-образовни и културно-уметнички програми, медији и просветни циљеви (Т.В.Д.)

⁹ Унапређење полиције, тужилаштва и судства тражи професионализацију, деполитизацију и заштиту од незаконитих утицаја власти.

¹⁰ Потребно је пронаћи законит начин да се отклоне поменути недостаци, да се уклоне сви актери и екпоненти друштвено непожељних утицаја, и да се у врху тужилаштва и судства поставе кадрови који су већ показали интегритет, доследност, одговорност, ефикасност, поштовање етичких норми као и отпорност на утицај и уплитање домаћих политичких партија, извршне власти, страних амбасада и других интересних група у послове тужилаштва и судства. Повољна околност је расположивост великог броја квалификованих, мотивисаних и друштвено одговорних појединаца од интегритета. Међу неповољним околностима су навике које су многи стекли током претходне деценије, као и пад наде да се корупција и незаконити утицаји могу сузбити.

¹¹ Приликом реорганизације тужилаштва, судства и полиције могу се користити искуства земаља која су се изборила са ендемском корупцијом, незаконитим утицајима државних власти и водећих политичара, као и са прожимањем криминала и представника јавних власти. Од значаја је проучити искуства Италије. Једна од значајних мера је и оснивање засебне тужилачке полиције.

¹² Један од примера је стање у коме се налазе закони који регулишу област енергетике, рударства и заштите животне средине. Они погодују интересима страних инвеститора, али у великој мери угрожавају темељне интересе грађана Србије.

¹³ Део закона настао је некритичким преузимањем нормативних аката европских земаља који нису примерени специфичностима Републике Србије и тешко их је применити. Закони који иду у прилог страним инвеститорима добијени су некавалитетним превођењем нормативних аката из Монголије и Конга, што је створило праву неодређеност и значајне негативне последице.

- Децентрализација, популисање провинције, систем мера које мотивишу насељавање провинције и слабо насељених рубних области. (Т.В.Д.)
- Изборни систем (поглавље 6)
- Контролна улога студената и академије у политичком животу. Једна од идеја - уколико би студенти и универзитетски наставници (СУН) формирали изборну листу, уколико би њихов углед у јавности био довољан да освоје 30-40% посланичких места, они би имали моћ да пруже подршку делу преосталих посланика - тј. другим изборним листама - да формирају владу. Таква подршка би била пружена онима који пруже најуверљивије гаранције да ће испунити циљеве за које се залажу СУН, или пруже уверавања да ће их остварити у краћем року него други. Изневерена очекивања довела би до пада Владе. Уколико би пак преосталих 60-70% посланика садашње власти и садашње опозиције формирали владу које не би радила на циљевима СУН, то би утицало на њихов рејтинг и исходе наредних избора. (Т.В.Д.)

5. Расписивање избора без формирања експертске/прелазне владе

Уз стварање свих неопходних услова за спровођење слободних избора, изборна листа иза које би стала академска заједница и студенти могла би добити већину у Народној Скупштини, што би водило у збацивање аутократског режима, промену изборног закона, стварање услова за оживљавање демократских процена, обнову институција и припрему наредних, слободних и редовних политичких избора. Основни проблем и ризик овога решења је околност да би се избори морали одржати под утицајем несмењеног аутократског режима, који ће пристати само на оне промене изборних услова које му гарантују да на изборима не може изгубити.

Расписивање избора за Народну Скупштину уз учешће и у организацији владајућег режима представља веома ризичан корак. Да би избори колико-толико одразили вољу народа, морала би им претходити предизборна кампања од неколико месеци, уз праведну расподелу времена и коректан избор водитеља програма на ТВ каналима са националном фреквенцијом, уз забрану изношења отворених лажи, демонизације студената и медијских прогона који се данас могу видети на режимским медијима. Требало би настојати да, буде извршен што већи број задатака наведених у другом делу поглавља 4.1 (*Припрема слободних избора*). Неопходни услов је благовремено законско кажњавање свих до сада забележених криминалних медијских садржаја, медијских кућа и појединаца уплетених у јавно охрабривање насилног понашања, сукоба, подстицања на силецијство и терорисање, али и кажњавање за изношење лажних оптужби и квалификација ради дискредитовања противника режима. Поменуто лажне квалификације подстичу појединце да, под утицајем режимске пропаганде, физички угрозе противнике аутократске власти.

Неопходно је спречити коришћење буџетских средстава каква су социјална давања, једнократне помоћи и друге за потребе придобијања гласача. Поред тога, неопходно је укључити студенте у контролу гласачких спискова, уврстити их у изборне комисије и пружити им неопходну обуку са циљем да, после више од деценије, исходи избора заиста одраже вољу грађана. Постојећа опозиција поседује слабости наведене у тачки 3, и она нема велико поверење грађана Србије и не може бити једини гарант изборног процеса.

У датим условима, требало би искористити опцију да група грађана или грађански покрет пријави листу од 250 посланика који ће имати поверење академске заједнице и студентских пленума. Процедuru формирања ове листе требало би подробније утаначити. Предност овог

приступа је ослонац на редовне процедуре и на важеће законе. Међутим, озбиљна мана је у томе што би на изборне услове и изборе морао пристати постојећи режим. Режим заступа интересе веома уских и моћних група као и појединаца чија би будућност по губитку власти била изразито неповољна, и зато је тешко очекивати да ће они мирно прихватити услове у којима могу изгубити. Чак и да се избори ипак одрже и одразе вољу народа, тренутак раскида са недомашинским управљањем Србијом, које спроводи садашњи режим, одложио би се за нешто даљу будућност, до конституисања Скупштине и формирања нове владе. (Део активности које би требало спровести већ записан је у тачки 6).

6. Дугорочни циљ - промена изборног система.

Могућност грађана да на слободним изборима добију своје представнике који ће заступати њихове интересе и које грађани могу контролисати и сменити представља кључни услов за демократизацију, оживљавање политичких процеса и обнављање институција у Србији. Веома значајну улогу у свему има начин формирања Народне Скупштине, њен састав као и начин рада. Постојећи изборни систем омогућује политичким партијама да постављају народне посланике, да их смењују и да у свему одређују њихов рад, па чак и начин на који ће гласати. У датим условима, посланици не заступају интерес народа већ интерес политичких лидера, док сами партијски лидери све мање зависе од воље народа и све више се равнају према интересу ужих група у земљи и иностранству. Дводеценијска пракса је негативно утицала и на навике гласача, на њихов однос према изборима, као и на веру да се могу ослободити данашње потчињености, престати да буду жртве манипулације и постати субјекти друштвених збивања. Премда доле описани изборни систем поседује и одређене слабости, он је нарочито подесан за примену у земљама које су допале у стање које влада у Србији. Обнова институција и демократије, као и позитивне промене у навикама гласача и свих учесника у политичком животу могле би се очекивати за 12-15 година. Промена изборног система је дугорочан циљ који тражи времена, али је рад усмерен ка достизању тог циља потребно започети одмах.

Постојећи изборни систем требало би заменити већинским, организованим у складу са специфичним проблемима и потребама Србије. Већински систем се користи за избор чланова вишечланог представничког тела (у датом случају, Народне Скупштине), на начин који подразумева да сваки грађанин гласа у изборној јединици на којој живи, и да свака изборна јединица даје по једног члана представничког тела (тј. посланика). Представничко тело најчешће нема чланова који би били изабрани или постављени на другачији начин, тако да је број чланова тог тела (тј. Скупштине) једнак броју изборних јединица. Већински систем је старији од пропорционалног, једноставнији је и пружа мање могућности за манипулације и нерегуларности. Позитивна искуства у примени већинског изборног система укључују и развој политичког живота на начин који резултује двопартијским системом уз снажну међусобну контролу сучељених политичких опција. Критике већинског система углавном указују на могућност да већину у Скупштини и извршну власт може задобити политичка опција која има већину посланика, али да не располаже већином гласова на нивоу државе. Наведени начин размишљања у први план ставља потребу да састав Скупштине обезбеди равноправну заступљеност појединачних бирача, али не и потребу да Скупштина обезбеди и разумну територијалну заступљеност.

У датим околностима, прихватљиво је установити око 250 изборних јединица са просечно 25000 гласача. Ради уважавања потребе да састав Скупштине обухвати и све територије

Републике, изборне јединице би требало одређивати према површини и броју становника, па је извесно да ће постојати слабије насељене изборне јединице са великом територијом и бројем гласача знатно мањим од 25000. Пондерисање популације и површине у коначном вредновању је од великог значаја, али оно значајно премашује циљеве овога текста. У јединицама са приближно 25000 гласача, грађани имају много већу могућност да макар индиректно упознају кандидате за које гласају, што значајно унапређује коначне исходе.

Кандидате могу предложити партије, групе грађана или се могу пријавити сами. Ради одржавање броја кандидата у једној изборној јединици у разумним границама, потребно је да сваки кандидат приложи 300-500 потписа и да депонује одређену суму новца која ће му бити враћена ако на изборима добије више од 5% гласова (сви наведени бројеви су дати као илустрација). Посланици бирани по имену и презимену у кругу од двадесетак хиљада људи требало би да одговарају грађанима који су за њих гласали у много већој мери него политичким партијама. Не смеју бити смењиви на захтев партија или предлагача, већ само у случају значајнијих кривичних дела или на ванредним изборима у оквиру своје изборне јединице, које може затражити 5-10% гласача уписаних у бирачки списак (ради се о приближно 1000 или 2000 потписа). Као исход избора, свака изборна јединица би одабрала, по имену и презимену, једног од кандидата на изборној листи. Ради избегавања другог круга гласања, може се применити систем где сваки бирач, поред главног кандидата, заокружи и алтернативног, кандидата коме би дао глас у случају да његов први кандидат не прође. У случају да нема кандидата који је добио подршку већине, тада се уклањају кандидати са дна листе, а алтернативни гласови њихових гласача се додељују кандидатима који остају на листи. Поступак се понавља све док један од кандидата не добије више гласова него сви други кандидати заједно.

Владајући режим је већи део своје енергије, новца и менталних капацитета посветио осигурању победе на изборима путем изборних манипулација, захваљујући којима успева да опстане упркос изостанку аутентичне подршке гласача. Један од кључних инструмената за присвајање власти без подршке грађана су манипулације гласачким списковима. Гласови што долазе од грађана који не живе на изборној јединици су подложни изборним манипулацијама у много већој мери него други. Стога је неопходно преузети позитивну праксу других земаља и уврстити у гласачки списак грађане који заиста живе на територији изборне јединице током дефинисаног временског интервала пред изборе и током избора. Као основу за увођење у гласачке спискове могуће је користити дигитално расположиве податке о пореским дажбинама, издвајањима за социјално и здравствено осигурање, податке из социјалних служби, службе пензионог осигурања и подаци о упису у образовне установе. Овакав приступ темељи се на чињеници да један део гласача у посматраној изборној јединици привређује и плаћа одговарајуће дажбине и порезе на њеној територији, да чланови најуже породице уплатиоца дажбина и пореза могу бити незапослена и издржавана лица, да су незапослени грађани изван претходне групе евидентирани код социјалне службе као примаоци помоћи, док постоји и део млађих гласача који су на школовању. Од великог значаја је предупредити манипулације са грађанима страних држава који раде у Србији, јер је њихов статус несигуран, што их чини лаким пленом за аутократски режим који би могао злоупотребити њихове гласове ради очувања власти и моћи.

7. Проблеми и ризици предугог трајања

Власт одуговлачи са повлачењем и формирањем прелазне владе да би осигурала наставак подухвата Јадар и Експо, са јединим циљем да себи обезбеди финансијску подлогу даљег опстанка, без обзира на друштвену штетност оба пројекта. Због одуговлачења решења кризе Влада наноси друштвену штету која ће јој бити придодата као отежавајућа околност на оптужбе за ниво корупције за који је непосредно одговорна.

У намери да остане на власти, избегне законске санкције и очува моћ и утицај, режим одбија да испуни студентске захтеве и настоји да омаловажи студентски покрет и народну жељу за избављењем из садашњег статуса објекта и жртве. Предуго трајање садашњег стања и продужетак власти владајућег режима могли би довести до значајних штета које би требало предупредити или умањити. Не треба заборавити на околност да се активна подршка страних сила владајућем режиму током претходних 12 година подудара са његовим вољним и проактивним прихватањем веома неповољних корака, одлука и споразума који се оштро противе дугорочним интересима српског друштва. Режим и даље може добијати и добија помоћ и подршку изван Србије. Представници крупног капитала жељни минералних ресурса радо ће подржати режим ако се допусти предаја српских ресурса будућности, уз рударење које уништава воде и природу, које води у дезертификацију земљишта и за собом оставља простор неподесан за живот, што је већ виђено у Бору и Мајданпеку. Постоји, дакле, потреба да се у времену пре ослобођења од аутократске власти предузму све мере како би се штете која она у међувремену чини умањиле и по могућности елиминисале.

Предуго трајање даје простора интересно мотивисаним групама које де факто управљају Србијом да инсценирају и подметну сукобе и инциденте, или да приволе стране силе и стране службе да им пруже већу подршку у замену за наше минералне ресурсе, или за друге уступке науштрб дугорочних друштвених интереса. Најављени токови новца подразумевају неколико десетина милијарди евра. Уз каталитички ефекат коруптивног система одлучивања и пословања, наведени износи могу бити јак мотив за припаднике ужих интересних група и породица које артикулишу правце деловања режима, из чега могу произаћи значајне и трајне штете по народ и државу. Узнемиреност владајућег режима огледа се и у спремности да се вештачки креира и наметне непостојеће питање Војводине, питање које, осим вештачки створеног, нема утемељења на терену, али које и даље намећу малобројни екстремни страни политичари којима овакви кораци владајућег режима иду на руку.

Не треба занемарити ни значајне ризике који се не би могли избећи ни у случају најповољнијег расплета постојеће ситуације. Уколико би се активирао, јавно огласио и започео спроводити конкретан, сврховит план који води у ослобођење и неповратне смене у Србији, то би лишило данашње доносиоце одлука, кључне породице и уже интересне групе могућности да очувају своју садашњу моћ. Делотворан и добро смишљен план морао би им ускратити и могућност да се инфилтрирају у нову власт под окриљем данас опозиционих партија, што је већ виђено током претходних четврт века. Такав план би доиста довео до успостављања функционалне демократије, до обнове институција, поштовања закона и устава, транспарентног управљања друштвеним ресурсима, привредом и природом, и до заштите интереса грађана Србије свих вера и

нација. Суочени са таквим развојем догађаја, будући губитници би постали много агресивнији. Немоћни да сагледају и прихвате свој живот без власти и моћи, они би могли осетити егзистенцијалну угроженост и испољити понашање бића које сагледава да му се ближи крај, и које у таквој ситуацији не преза ни од чега. Ризици којима ће бити изложени грађани Србије могу бити значајни. Међутим, имајући у виду да исход сваке објективне, чињенично засноване анализе могућих последица наставка досадашњег управљања Србијом указује да би завршили у провалији, очигледно је да се поменути ризици морају прихватити.

Стране силе са свих страна глобалних подела радо ће пружити подршку владајућем режиму у замену за наставак постепеног претварања Србије у депонију европског отпада, за подршку градњи више десетина рудника са депонијама и са испуштањем токсичних вода по угледу на Бор и Мајданпек, за предавање домаћих ресурса и радне снаге будућности, уз депопулацију и ширење болести које проузрокује загађење, за довршетак радова на градњи независности привремено окупираних покрајина Косово и Метохија (КиМ), за прећутну или отворену подршку иселјавању нашег народа са КиМ, као и за креирање и отварање питања Војводине, као и за предају других делова Србије страним компанијама или државама. Можда су ово ризици који се не могу избећи, али их барем треба сагледати, узети у обзир, и настојати да се предупредити или ублаже. Једна од мера предострожности може бити обавештење упућено свим заинтересованим странама о томе да било какве обавезе или споразуми који би у међувремену настали у контакту са представницима Србије чији је легитимитет упитан не морају бити поштовани по успостављању легитимне власти и законитог стања у складу са Уставом.

7.1. Формална победа студената без суштинских ефеката

Владајући режим може покушати да студентима пружи шансу да прогласе формалну победу, а да при томе суштина њихових захтева не буде испуњена. Режим настоји да оствари притисак на експертске групе задужене да студентима пруже стручну помоћ у оцени испуњености захтева студентске блокаде. При томе, режим настоји да обмане јавност, сугеришући да суд о испуњености захтева неће донети студенти већ саме експертске групе, чија је права улога да студентима пруже стручну помоћ у сагледавању информација и документације која је и даље некомплетна и која се доставља на махове. Поред медијског притиска и довођења пред камере режимских медија наводних студената које угрожава студентска блокада, власт настоји и да преговара, не би ли навела студенте на било какво решење где би студенти огласили победу и похвалили се успехом студентске блокаде, а да при томе њихови захтеви не буду испуњени у пракси већ само на речима и формално, тако да би власт, у коначном исходу, остала нетакнута а кривци за сва досадашња непочинства некажњени. Ово решење би било веома лоше за грађане Србије. Студентски ентузијазам у погледу бриге за друштвени интерес би највероватније усахнуо, а однос између власти и народа би још више деградирао и постао сличан феудалном односу спахија и раје.

7.2. Формирање владе или парламентарни избори по старим правилима

Формирање нове владе Србије на основу подршке већине постојећег сазива Народне Скупштине, једнако као и расписивање избора за Скупштину по неизмењеним изборним правилима, истим изборним условима и уз већ виђене злоупотребе не би довело до суштинских промена, заправо, не би довело до било каквих промена. Студентски захтеви би остали неиспуњени, док би прави кривци за многе злочине остали заштићени и некажњени. Све и да се нова влада формира у сарадњи са постојећом опозицијом, или чак уз доминантну улогу постојеће опозиције, грађани Србије би искусили занемарив бољитак на кратак рок, док се на дужи рок не би видео напредак. Већина опозиционара би желела да увећа део моћи који јој је припао, док многим не би ни одговарало да преузму превелики удео у власти, јер ће свака следећа влада морати да

носи јарам читавог низа штетних одлука претходне владе. Ослањајући се на посланике и партије позиције и опозиције, водеће породице и уже интересне групе би врло брзо успоставиле стање у свему једнако постојећем. Већина опозиционих лидера за сада није показала спремност да мењају изборни систем нити начин рада и управљања, и зато нема индиција да би са позиције власти променили постојећи, штетан начин обављања јавних послова, управљања јавним добрима и контроле токовима новца.

7.3. Промене под утицајем страних сила

Утицај страних сила на формирање власти, усвајање закона и управљање државним пословима у Србији био је у складу са пословним и политичким интересима заинтересованих земаља. Њихов интерес се превасходно испуњавао на штету интереса грађана Србије, што је природан и очекиван исход сваког односа у коме се поштује интерес само једне од страна. Владајући режим је ступио на сцену уз отворену подршку страних сила, стечену захваљујући кооперативности у погледу уступака које претходни режим није желео да пружи. Владајући режим и данас ужива подршку земаља са свих страна глобалних подела, захваљујући уступцима који им се пружају на штету грађана Србије. Бројна подметања режимских медија о наводној обојеној револуцији коју спроводе студенти за рачун страних сила обесмишљена су недвосмисленим подршком коју владајући режим ужива у водећим земљама света које профитирају у Србији. Ако би постојеће стање потрајало, став Вашингтона, Москве, Брисела, Берлина и Пекинга могао би се променити. Наведени центри тренутно подржавају владајући режим у Србији, који ставља њихове интересе испред интереса српског друштва, и тако им даје јаке разлоге да пруже подршку владајућем режиму.

Аутократска природа режима и висок коруптивни потенцијал Србије негативно утичу на углед и политички рејтинг свих који сарађују са владајућим српским режимом, што може утицати на њихов став. Велике силе су заинтересоване да пронађу скуп опозиционих¹⁴ политичара који би омогућио формирање нове владе и новог режима, под условом да се настави остваривање њихових циљева на штету грађана Србије, једнако¹⁵ као што је до сада чинио владајући режим, и под условом да таква влада буде суштински зависна од подршке споља. За такву нову и зависну власт би се, барем неко време, могло говорити да је демократска и прихватљива, све док се не појаве захтеви великих сила које таква власт неће хтети да прихвати. Описани сценарио је веома неповољан за Србију, али за њега не треба кривити велике силе, већ стање у Србији које онемогућава да се артикулишу, промовишу и одбране аутентични друштвени интереси. Проверен и сигуран пут у безбедно пословање са утицајним земљама уз пуно поштовање и заштиту интереса српског друштва и грађана Србије је избор законодавне и извршне власти која у пуној мери испољава вољу народа и која има неизнуђену, аутентичну подршку народа.

Стране силе не успевају да утичу на студенте и да им наметну своје циљеве. Постојећа организација студентског покрета то врло ефикасно онемогућује. Међутим, утицај на власт и опозицију се може остварити веома лако. Многе режимске политичаре мотивише само лични интерес, и они ће први "напустити брод који тоне" уколико перцепција ризика останка на броду буде снажна, а обећана добит за промену табора буде значајна. Већина опозиционих партија је већ показала спремност на сарадњу са различитим страним интересним групама ради остваривања партикуларних циљева. Индикативан је утицај страних амбасадора на опозиционе партије, које су уважавањем примљених сугестија пропустиле шансу да освоје веома важне изборне победе и тиме

¹⁴ Коришћење појма опозиције у овом тексту је амбивалентно. Познато је да су бројни и утицајни носиоци јавних функција из времена ДОС данас водећи функционери СНС. У исто време, лидери опозиционих партија које су пре свега 2 године организовале демонстрације против режима данас су део Владе Србије. Стога је препоручљиво да се, за потребе разумевања овог текста, појам „опозициони политичар“ доживљава као „политичар који тренутно не располаже уделом у власти за који сматра да му припада и на који претендује“.

¹⁵ Тешко је замислити већи обим занемаривања друштвених интереса, мада је тешко и гарантовати да се то не може догодити.

учврstile власт владајућег режима. Сучељавање једне или више великих сила за превласт у нестабилној Србији може довести до непредвидивих ситуација и врло неповољних исхода, па би њихове утицаје требало сузбити на сваки начин. Склоност Вашингтона, Париза, Лондона, Брисела и Берлина да из дневнополитичких разлога подржавају сузбијање демократије, аутократију и корупцију може се умањити проактивним утицајем академске средине и студената на колеге у наведеним центрима. Утицај јавног мњења на носиоце власти у Пекингу и Москви је доста мањи, мада би вредело покушати.

7.4. Утицај протока времена на енергију и подршку

Испуњавање студентских захтева зависи од истрајности, упорности, расположиве енергије и подршке коју студенти добијају из различитих слојева друштва. Ако би превише енергије и времена одлазило на активности изван фокуса главних циљева, дисперзија би могла довести до слабења. Владајући режим настоји да приволи студенте да прихвате и прогласе формалну победу без суштинског испуњавања прва три студентска захтева (четврти захтев не угрожава режим). Паралелно са тиме, режим је мобилисао своје заиста малобројне симпатизере у оквиру академске заједнице, млађе људе који су блиски представницима режима, који су добили државни посао или су део подмлатка владајућих партија, и ангажује их за стварање медијских конструкта срочених ради дискредитовања студентског протеста, стварања лажне слике о обојеној револуцији, неутемељених наратива о поделама и нејединству међу студентима и „наивним и превареним“ студентима који раде за стране службе. Режим пласира поруке да је студентима место у клупама и да наводно постоје „добри“ студенти који су у већини, који желе да уче, али им „малобројни и зли“ студенти у блокадама то онемогућавају. Симултано дејство пада енергије услед протока времена и бескрупулозне кампање режимских медија не би требало занемарити већ пратити и предупредити.

8. Шта од студената очекивати, како сарађивати

Међу наставницима постоји уздржаност у погледу изношења ставова пред студентима због зебње да би ставови наставника могли неповољно утицати на полемичке дискусије које се спроводе на пленумима. У датим условима, изношење категоричког става пред студентима носи изузетно велику одговорност, и зато су многи наставници уздржани. С друге стране, одређена врста комуникације је неопходна ради размене информација и координације корака ка заједничком циљу. Једно од решења је периодично спровођење наменских мешовитих пленума. Студенти немају политичке захтеве, и не желе да измене или прошире своје захтеве. С друге стране, они представљају друштвену групу којој се највише верује. Предлози од стране владајућег режима подразумевају очување власти без доследног испуњење студентских захтева, док предлози од стране опозиције промовишу специфичне интересе. Једна од могућности је формулисање предлога решења у кругу универзитета и научних института, уз очекивање да ће студенти сагледати предлог и о њему дати свој суд.

Студентска блокада се појавила неочекивано и постигла успехе о којима нисмо ни сањали. Немам основа за тврдње да су њихове моћи ограничене и да постоје границе које ни они не могу прећи, али мора постојати мера у ономе што од њих очекујемо, као и мера у погледу времена које улажу и жртви које подносе. Испољили су велику мудрост у формулисању захтева, успешно су спречили утицаје са стране и све досадашње покушаје да их инструментализују и злоупотребе.

Према подацима којима располажем, убедљива већина популације има поверење само у студенте. Слушајући бројне "пленуме", закључио сам да студенти немају политичке захтеве, да не желе да проширују своје захтеве предлозима о прелазној или експертској влади, нити да уђу у полемику о начинима за разрешење постојећег стања. Није ми познато да су се јавно оглашавали о питањима рударења, животне средине ни о другим специфичним проблемима. Према мојој перцепцији, студенти су јединствени у тражењу правде, примене закона, санкционисања прекршиоца, кажњавање свих који су вршили насиље или подстицали на насиље. Поред тога, они траже да десетогодишње потцењивање и урушавање просвете, струке и науке коначно престане. Захтеви су сажети, језгровити, и не верујем да ће се мењати, шта год ми старији о томе мислили.

Сагледавање свих околности и расположивих информација сугерише да доследно испуњење свих студентских захтева не би оставило простора за опстанак владајућег режима. Предлог решења неће доћи од студената, предлози од стране владајућег режима подразумевају очување власти без доследног испуњавања студентских захтева, док предлози од стране опозиције промовишу специфичне интересе. Једна од могућности је формулисање предлога решења у кругу универзитета и научних института, уз очекивање да ће студенти сагледати предлог и о њему се одредити. Такав предлог не би представљао проширење студентских захтева, али би њихов вредносни став значајно допринео остварењу предлога. Код решења која подразумевају изборе, свакако би било потребно ангажовање студената у улози арбитра који контролише и легитимише процес. Активности могу подразумевати ажурирање бирачких спискова, контролу изборног процеса, учешће у раду бирачких одбора, бројања гласова, израду записника на бирачким местима и др. Уз одговарајуће благовремене припреме, спровођење наведених активности се може постићи у складу са важећим законима.

Поред предлога решења наведених под тачкама 4 и 5, зацело постоје и друга решења која треба размотрити, међу њима је и ближа сарадња са посланицима садашњег сазива Скупштине и покушај да се предложи и усвоји предлог нових изборних и медијских закона. Сваки предлог који раскида праксу узурпирања власти, кршења устава, корупције и издаје друштвених интереса зарад интереса ужих група, породица и кланова биће суочен са снажним отпорима свих појединаца и група који су на претходном стању профитирали и увећавали своју моћ. Кругови који се могу опирати решењу много су шири од данас видљивих представника режима. Зато је важно да...

• ...предлог решења буде недвосмислен, неупитно остварив и поткрепљен планом имплементације,
• да предлог буде савесно проверен и очишћен од свих слабих места и недостатака који га могу слабити,
• да предлог буде достављен и образложен свим заинтересованим друштвеним групама, и
• да пласирање предлога буде праћено јавном подршком свих заинтересованих друштвених група.

У погледу корака које би требало предузети у ближој будућности, прилажем груби нацрт,

• Формулише се предлог решења у складу са горе наведеним условима, формулисан тако да понуди излазак из садашњег стања уз прихватљиве ризике и уз остварење позитивног исхода (ослобађење од аутократије, корупције, кршења устава и издаје друштвених интереса, обнова институција и демократије
• Предлог се приказује студентима, уз појашњење њихове улоге у контроли спровођења.
• Студентима се остави довољно времена за пленумске и међупленумске консултације.
• У случају позитивног исхода (позитивна оцена студената и спремност да учествују у контроли спровођења) сачини се план достављања предлога широј јавности и план даљих корака, активности, скупова на којима би предлог био образложен свим заинтересованим друштвеним групама.

9. Практични кораци у сузбијању задуживања, корупције & улога ЕУ

Сплет интереса на којима опстаје владајући режим је у великој мери ослоњен на финансије. Услед распрострањене корупције, велики удео средстава се троши ненаменски, трошкови набавке или градње се вишеструко увећавају, од чега корист не убирају извршиоци већ медијатори, утицајни појединци у државном апарату, компаније у рукама ужих интересних група као и стране компаније. Уколико би изостао прилив новца по основу задуживања земље и новца из коруптивних токова, подршка ауторитарном режиму би значајно опала. У јеку студентске блокаде, режим одлаже извршење студентских захтева и разрешење проблема како би у међувремену окончао кључне припреме за подухвате „Експо“ и „Јадар“, и да би покренуо оба подухвата на начин који се доцније не може зауставити. Тиме би била обезбеђена значајна средстава која би режиму могла платити вишегодишњи опстанак на власти насупрот јасно израженој другачијој вољи народа. Реализација подухвата „Експо“ могла би довести до значајног задуживања грађана и довођења Србије у тежак положај, јер би се новац утрошио на начин који га неће оплодити нити допринети враћању кредита. Према научно потврђеним чињеницама, реализација подухвата „Јадар“ би угрозила водоснабдевање за 2,5 милиона људи, довела до дезертификације земљишта, расељавања и трајног угрожавања животног простора. Наведене чињенице говоре да заустављање подухвата владајућег режима који прете трајним и непоправљивим штетама има приоритет у односу на друге активности. Поред тога, обустављање прилива новца из нових кредита као и новца из коруптивних токова могло би бити најефикаснији начин да се Србија избави из руку ауторитарне власти и ослободи свих штета које јој таква власт наноси.

9.1. Хитни кораци који не могу чекати испуњење захтева

Владајући режим одлаже испуњење студентских захтева да би осигурао реализацију подухвата „Јадар“ и „Експо“. Реализација подухвата „Експо“ подразумева значајно задуживање земље и утрошак новца на начине који неће створити услове за отплату дуга. Реализација рударења на западу Србије подразумева расељавање, дезертификацију земљишта, уништење водоносних система, угрожавање водоснабдевања за 2,5 милиона људи и перманентни ризик са становништво. Претходно наведене штете су непоправљиве. Оне могу премашити и обезвредити све користи што их може донети ослобођење Србије од аутократске власти. Наведени разлози указују да без одлагања треба применити све цивилизоване и законски прихватљиве кораке у складу са етиком академских грађана како би се благовремено спречиле наведене штете и ризици.

9.2. Проблеми које доноси подухват „Експо - спорт и музика за све“

Оптерећење грађана Србије кредитима за изложбу *Експо - "спорт и музика за све"* могло би бити праћено већ виђеном недомаћинском праксом расподеле новаца зависним предузећима, групама и појединцима који имају интерес да подржавају неколицину интересних група и породица које просперирају на корупцији и на штету читавог друштва. Пракса нетранспарентног склапања међународних уговора, задуживања грађана Србије, уступање њихове имовине и ресурса, као и преузимања обавеза у њихово име путем тајних докумената који остају недоступни јавности узела је маха још од 2003. године, али су коруптивни процеси, ненаменско трошење, неутемељено увећање цена и расподела новца ужим интересним групама усавршени и доведени на много интензивнији „индустријски“ ниво тек за време владајућег режима. Буду ли се поновиле често виђене коруптивне радње, накнадно увећавање трошкова, као и мултиплицирање иницијалних цена путем урачунавања упитних радова, роба и услуга, може се догодити да количина новца која би се стекла на рачунима зависних компанија, група и породица буде

изузетно велика. Одговарајући дуг би морали платити грађани током деценија по затварању изложбе "Експо-спорт и музика за све". Када се поменути новчаним износима додају наши ресурси и вредности који су већ у рукама ужих интересних група и појединаца у Србији, било директно, или преко страних посредника, долази се до несагледиво великог кумулативног износа. Наведена новчана средства и последична моћ могу јако отежати, ако не и онемогућити избављање Србије из руку владајућег режима, сузбијање аутократије и корупције, заустављање на ивици амбиса у који нас гурају, као и ослобођење грађана из статуса раје затечене у рукама нових спахија. Сви досадашњи образложени позиви¹⁶ упућени представницима режима да се уздрже од предузимања штетних корака нису имали ефекта и дочекани су са врло непријатељским ставом.

Поред негативних утицаја на интересе Србије, горе наведене околности и догађаји ће зацело утицати и на углед саме изложбе „Експо“. Функционери и особље који планирају изложбе, који их уговарају и који надзиру примереност околности и квалитет припрема сnose и значајан део одговорности. У свим случајевима где се изложба организује у земљи са нетранспарентним пословањем и ендемском корупцијом, сумња на учешће у коруптивним радњама неизбежно пада и на актере укључене у уговарање, надзор, организацију, контролу и спровођење изложбе. Зарад истине, добробити свих вољних или невољних учесника у процесу и њиховог благовременог и исправног информисања, требало би сабрати све неупитне околности, чињенично утемељене ставове и образложена запажања, сажети их у краћем, језгровитом писменом обраћању и ставити такво обраћање на располагање заинтересованих страна и шире јавности.

9.3. Проблеми које доноси подухват „Јадар“

У закључку Зборника радова са скупа „Пројекат Јадар - шта је познато“, одржаног у Српској академији наука и уметности током 2021. године, наведене су чињенично утемељене тврдње да би реализација пројекта „Јадар“ водила ка масивној девастацији простора, трајној промени карактера предела, деградацији биодиверзитета, земљишта, шума, површинских и подземних вода, расељавању домаћег становништва, престанку одрживих и исплативих пољопривредних активности, и успостављању сценарија перманентног ризика по здравље становника. Научници закључују да би наставак неконтролисаних реализација сличних рударских пројеката довео до озбиљних екосистемских поремећаја, деградације животне средине и био би индикатор неспособности државе али и шире друштвене заједнице, да сагледају штетност оваквих активности по јавни интерес. У условима распрострањене борбе за ресурсе, видљивих климатских промена и смањења броја становника Србије, приоритетни интерес српског друштва је сузбијање загађења и прљавих технологија и одрживо коришћење природних ресурса на начин који не угрожава животну средину, не доводи до расељавања и не ускраћује будућим генерацијама животни простор, питку воду, здраву храну, плодну земљу и очувану, чисту и разноврсну природу.

Почетак реализације пројекта Јадар би на неповратан и непоправљив начин довео до девастације горе наведених ресурса и вредности, онемогућио би достизање назначених циљева и трајно удаљио Србију из круга цивилизованих земаља. У сенци студентских протеста, припрема за реализацију подухвата Експо и других збивања у земљи и иностранству, припреме за почетак рада рудника у Јадру обављају се у нескладу са законом, без већих препрека, скривени од очију многих грађана Србије. Инвеститор предузима кораке за добијање подршке ЕУ отварању рудника у Јадру, и очекује политичку подршку ЕУ, што би за Србију имало веома тешке последице. Наведени разлози сугеришу да је неопходно предузети све расположиве кораке који би избавили Србију од несагледивих штета које јој прете, и које се не могу избећи уколико подухват Јадар не буде благовремено заустављен. Све кораке у том правцу требало би припремити и спровести у што краћем року, без чекања да буду испуњени студентски захтеви.

¹⁶ ... неке је записао и доставио писац ових редова...

9.4. Околности и импликације подухвата Јадар од значаја за ЕУ

Компанија Рио Тинто настоји да добије финансијску подршку као и политичку подршку ЕУ реализацији пројекта Јадар. Снимљен је пропагандни филм „Not in my country”, где се отпор јевтином, застарелом и девастирајућем депонијском рударењу дискредитује и представља као резултат рада руских служби које желе зло Европској унији. Филм је приказан у ЕУ-парламенту, премда одговарајуће одлуке доноси Европска комисија. Разматрана подршка компанији Рио Тинто као мера за смањење зависности ЕУ од минерала што долазе из Кине је апсурдна стога што је као највећи појединачни акционар Рио Тинта укњижен кинески капитал. С друге стране, апсурдне су и злонамерне све инсинуације о руском утицају на српске екологе.

Било би од великог значаја јавно подсетити да досадашња подршка ЕУ аутократском режиму у Србији, где је кршење Устава устаљена и прихваћена пракса, озбиљно угрожава углед ЕУ као перјанице и заштитника демократије. Већ постојећа пракса одлагања европског отпада у Србији, претвара Србије у европску депонију, као и подршка ЕУ јевтином, застарелом и девастирајућем рударењу какво је незамисливо у европским земљама ствара озбиљне сумње у погледу крајњих намера ЕУ. Веома је важно напоменути да управо тај сплет околности отвара простор за продор ваневропских утицаја, било да се ради о Кини, Русији или Америци, и да ће такав исход бити на штету Србије али и на штету ЕУ. Наведене околности би требало ставити до знања у краћем, језгровитом писменом обраћању пробраним члановима ЕУ-комисије и пробраним члановима ЕУ-парламента, који би горе наведени наратив разумели, ускладили са својим циљевима и искористили у својој политичкој борби.

9.5. Европски бакар у кинеским рукама - рудник у Бору и Мајданпеку

Уколико ЕУ доиста жели да се ослободи растуће доминације Кине у пољу минералних ресурса, морала би се позабавити одношењем огромних количина веома вредних минерала и концентрата из Бора и Мајданпека у режији кинеског инвеститора, по багателној цени која не вреди помена. Бакар је од врло великог значаја за спровођење зелене агенде. Глобалне резерве бакра су ограничене, оне одговарају глобалним потребама за свега четрдесетак наредних година, што ће неминовно довести до убрзаног раста цена. Кинеска компанија планира да експлоатацију бакра убрза пет пута у односу на затечено стање. Кинеске компаније односе бакар из Србије, као и концентрат руде у коме се налазе непознате количине великог броја драгоцених метала и ретких минерала. При томе, процењена укупна приходовања Србије по свим основама мања су од 3% вредности свих наведених минерала на светском тржишту, тако да је рад кинеске компаније у Бору и Мајданпеку неисплатив за Србију.

Утицај рудника на природу и здравље људи премашује најстрашније стрепње. Борска река је тако загађена да у њој више нема ни бактерија, емисије канцерогених материја какве су арсен и кадмијум премашују граничне вредности неколико десетина пута, учесталост оболевања и умирања од рака и других незаразних болести је значајно увећана, јављају се хромозомске аберације и малформације плода, не-кинески део популације Бора је већ опао за 20%, предвиђа се даље умањење за 50% до 2050. године, док је растући број насељених Кинеза премашао 25 хиљада. Из контаката са кинеским локалним снагама реда као и у разговору са њиховим људством које обавља сечу шума може се сазнати за њихов постепеног преузимања територије Србије у правцу Параћина. Током последњих година, већина радова се обавља без неопходне документације и формалних сагласности, у супротности са законом. Уместо што у Србију призива компанију Рио Тинто, чији је највећи појединачни акционар кинеска компанија, и што тако директно сучељава са интересима грађана Србије, за Европску унију би било много боље да сарађује са њима у настојању да се спасе остатак источне Србије, и да европски бакар остане у европским рукама.